

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2016—2019

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2016—2019 (VNS 1/2015 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 23.10.2015.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- budjettineuvos Outi Luoma-aho, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Tanja Rantanen, valtiovarainministeriö
- talousjohtaja Mikko Staff, sosiaali- ja terveysministeriö
- sosiaalineuvos Marjo Lavikainen, sosiaali- ja terveysministeriö
- neuvotteleva virkamies Liisa Heinämäki, sosiaali- ja terveysministeriö
- neuvotteleva virkamies Sanna Pekkarinen, sosiaali- ja terveysministeriö
- lakimies Erkki Papunen, sosiaali- ja terveysministeriö
- professori Juho Saari, Itä-Suomen yliopisto
- johtava tutkija Pertti Honkanen, Kansaneläkelaitos
- talousjohtaja Kai Ollikainen, Kansaneläkelaitos
- pääsuunnittelija Veli-Matti Vaden, Kansaneläkelaitos
- ylijohtaja Marina Erhola, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- tutkimusprofessori Sakari Hänninen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- tutkija Jouko Karjalainen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- tutkimusprofessori Pasi Moisio, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- toimitusjohtaja Soile Kuitunen, Kuntoutussäätiö
- puheenjohtaja Ole Norrback, Eläkeläisliittojen etujärjestö EETU ry
- koulutus- ja työllisyysasiantuntija Anne Mäki, Invalidiliitto ry
- toiminnanjohtaja Hanna Heinonen, Lastensuojelun Keskusliitto
- toiminnanjohtaja Marja Tuomi, Omaishoitajat ja läheiset -liitto ry
- toiminnanjohtaja Juha Turtiainen, Pienperheyhdistys ry
- pääsihteeri Vertti Kiukas, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- koordinaattori Hanna Sauli, Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry
- toiminnanjohtaja Satu Helin, Vanhustyön keskusliitto ry

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

- tilaajaohjaja Markku Rimpelä

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- opetus- ja kulttuuriministeriö
- lapsiasiainvaltuutettu Tuomas Kurttila, Lapsiasiainvaltuutetun toimisto
- Työterveyslaitos
- Hoitotyön Tutkimussäätiö
- Ensi- ja turvakotien liitto
- Perhehoitoliitto ry.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Kuten julkisen talouden suunnitelmassa todetaan, on Suomen talouden tilanne vakava. Bruttokansantuotteen supistuminen, työttömyyden kasvu ja väestön ikääntyminen heikentävät talouden kasvun edellytyksiä ja kasvattavat julkisen talouden menoja. Työttömyysasteen vuosikeskiarvoksi ennustetaan 9,6 %, ja erityisesti pitkäaikais- ja rakennetyöttömien määrä on noussut nopeasti. Viime kevään kehyspäätöksen jälkeen on turvapaikanhakijoiden määrä ennalta ennakoimattomasti kasvanut. Selonteossa todetaan, että Suomen kilpailukyky on kilpailijamaita huonompi ja että julkisen talouden velka on kasvanut nopeasti. Hallitus on sitoutunut julkisen talouden kestävyysvajeen kattamiseen tarvittavien säästöjä ja rakenteellisia uudistuksia koskevien päätösten tekemiseen hallituskauden aikana. Julkisen talouden vajeen pienenemisen kannalta keskeistä on työllisyyden vahvistaminen kehyskaudella.

Julkisen talouden kestävyysvajeen umpeen kuromisen kannalta hallinnonalan keskeisin hanke on sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistus, jolla tavoitellaan 3 miljardin euron säästöjä. Sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksen sekä itsehallintoalueiden perustamisen valmisteluun osoitetaan 1 milj. euroa vuosina 2016—2017. Valiokunta pitää välttämättömänä, että uudistus toteutetaan suunnitellusti niin, että sosiaali- ja terveyspalvelut yhdistetään saumattomiksi palveluketjujen kokonaisuuksiksi kaikilla tasoilla. Uudistuksella tulee turvata asiakaslähtöiset palvelut ja palvelujen yhdenvertainen saatavuus sekä saavutettavuus toimintatapoja, työnjakoa ja henkilöstön osaamista kehittämällä. Peruspalvelujen vahvistamisella ja järjestämisvastuussa olevien alueiden kantokyvyn turvaamisella voidaan merkittävästi hallita väestön palvelutarpeen kasvusta aiheutuvia kustannuksia. Valiokunta korostaa, että jo uudistuksen valmisteluvaiheessa on toimintayksiköissä ryhdyttävä toimintamallien kehittämiseen uudistuksen tavoitteiden mukaisesti.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle esitetyt leikkaukset ovat merkittäviä. Määräraha-tasoon vaikuttavat hallitusohjelman toteutuksen lisäksi suhdanneluonteiset tekijät, kuten mm. työttömyysasteen muutokseen sekä väestön rakenteeseen liittyvät tekijät. Hallinnonalan menoista säästetään kehyskaudella muun muassa sairausvakuutuskorvauksista, asumistuesta ja työttömyysturvasta. Sairausvakuutuksen säästöt kohdistuvat lääkekorvauksiin ja matkakorvauksiin, joihin jo aiemmin tehtyjen leikkausten lisäksi kohdistetaan edelleen säästöjä tällä kehyskaudella. Myös lääkäri- ja hammaslääkäripalkkiokorvauksia ja harkinnanvaraisen kuntoutuksen korvauk-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

sia vähennetään. Hallinnonalan määrärahataso on kehyskauden alussa n. 13,1 mrd. euroa (lisäystä n. 360 milj. euroa) ja lopussa n. 13,2 mrd. euroa.

Eläkkeensaajan asumistuen lakkauttaminen ja tukijärjestelmien yhdistäminen säästää vuositasolla 65 milj. euroa. Lisäksi yleisen asumistuen perusteita tarkistetaan vuonna 2016 siten, että määrärahatarve vähenee kehyskaudella vuositasolla 33 milj. euroa. Toisaalta takuueläkkeen korotuksen (n. 23 eurolla/kk) kustannusvaikutus on n. 30 milj. euroa. Perustoimeentulotuen menojen arvioidaan kasvavan uudistusten vuoksi yhteensä n. 15 milj. euroa.

Perustoimeentulotuen laskenta ja maksatus siirretään kunnilta Kansaneläkelaitokselle vuoden 2017 alusta alkaen. Uudistuksen myötä perustoimeentulotuen menot budjetoidaan täysimääräisesti valtion talousarvioon. Kuntien rahoitusosuus (50 %) huomioidaan vähentämällä perustoimeentulotuen osuus kuntien valtionosuuksista. Toimeentulotuen alikäytön arvioidusta vähemisestä johtuen kokonaismenojen arvioidaan nousevan vajaalla 90 milj. eurolla siirron yhteydessä. Valiokunta pitää välttämättömänä, että siirron ja säästötoimenpiteiden vaikutuksia toimeentulotuen menoihin seurataan huolellisesti.

Hallinnonalan menoihin vaikuttaa myös hallituksen tavoite kuntien kustannuksien vähentämisestä 1 miljardilla eurolla karsimalla lakisääteisiä tehtäviä sekä niiden toteuttamista ohjaavia velvoitteita. Julkisen talouden suunnitelman mukaan kuntatalouden menorajoitteen toteutumista seurataan vuosittaisissa julkisen talouden suunnitelman tarkistuksissa. Menorajoitetta kiristetään vuosittain, kun myöhemmin täsmentyvien hallitusohjelmassa sovittujen toimenpiteiden valmistelu etenee.

Kunnille ei anneta uusia kuntataloutta pysyvästi heikentäviä lakisääteisiä tehtäviä tai velvoitteita tai niiden laajennuksia. Jos kuntien ja kuntayhtymien toimintamenoja pysyvästi lisäävistä tehtävistä tai velvoitteista poikkeuksellisesti kuitenkin säädetään julkisen talouden kokonaisedun vuoksi, kuntatalouden rahoitusaseman heikentyminen estetään lisäämällä valtionapuja, karsimalla samassa yhteydessä kuntasektorin muita tehtäviä ja velvoitteita tai mahdollistamalla maksutulojen korotukset.

Hallinnonalalle kohdistuu kuntataloutta vahvistavia säästötoimenpiteitä, kuten vanhuspalvelujen henkilöstömitoitusten tarkistaminen. Alueellisen erikoissairaanhoidon järjestämisen tehostamisen arvioidaan vähentävän kuntien menoja vuodesta 2016 alkaen (-110 milj. euroa vuoden 2019 tasossa). Subjektiviivisen päivähoito-oikeuden muutosten arvioidaan vähentävän vuositasolla kuntien menoja 62 milj. eurolla. Vastaavasti vähennetään näihin palveluihin tarkoitettuja kuntien valtionosuuksia. Hallitusohjelman mukaisten sopeutustavoitteiden saavuttamiseksi on päätetty muun muassa KEL- ja elinkustannusindeksisidonnaisten etuuksien (pl. toimeentulotuki) indeksikorotusten jäädyttämisestä myös vuosina 2017—2019.

Valiokunta pitää välttämättömänä, että kehyskaudella pyritään vaikuttamaan myös asumiskustannuksiin ja mahdollisuuksiin vähentää ylivelkaantumisen riskiä, jotta voidaan ehkäistä viimesijaisen toimeentuloturvan tarvetta. Valiokunta korostaa myös palvelujen tuottamista siten, että tavoitetaan esimerkiksi syrjäytymisvaarassa olevat nuoret ajoissa.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

Kärkihankkeet

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strategisen ohjelman avulla hallitus vie eteenpäin välttämättömiä uudistuksia viidellä painopistealueella. Hallituksen strategisia valintoja ovat terveys ja hyvinvointi, työllisyys, kilpailukyky ja kasvu, koulutus ja osaaminen, biotalous ja puhtaat teknologiat sekä toimintatapojen muuttaminen esimerkiksi edistämällä digitaalisuutta ja purkamalla turhaa sääntelyä ja byrokratiaa. Sosiaali- ja terveydenhuollossa uusien toimintatapojen omaksumisella ja digitaalisten palvelujen lisäämisellä on mahdollista alentaa kustannuksia ja saavuttaa nykyistä tehokkaampaa resurssien käyttöä.

Hyvinvoinnin ja terveyden painopistealueella on tarkoitus poikkihallinnollisesti edistää väestön terveyttä ja vahvistaa varhaisen tuen palveluita ja samalla kaventaa eri väestöryhmien välisiä terveys- ja hyvinvointieroja. Terveyttä ei voida edistää pelkästään terveydenhuollon keinoin, vaan siihen tarvitaan yhteiskunnan kaikkia sektoreita. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen onkin tarkoitus ottaa huomioon kaikkien hallinnonalojen päätöksenteossa. Terveyden edistämisen ja terveyserojen kaventamisen kärkihankkeessa on tarkoitus edistää kaikkien ikäluokkien terveyttä edistäviä valintoja arjessa. Erityisesti tarkoitus on edistää liikunnallista elämäntapaa.

Hallitusohjelman strategisen tavoitteen hyvinvointi ja terveys kärkihankkeiden toteuttamiseen osoitetaan vuosina 2016—2018 yhteensä 130 milj. euroa, josta 23,5 milj. euroa kohdistuu vuodelle 2016, 56,0 milj. euroa vuodelle 2017 ja 50,5 milj. euroa vuodelle 2018. Yhtenä kärkihankkeena on luoda osatyökykyisille nykyistä parempia väyliä työhön. Hankkeella tuetaan hallituksen tavoitetta nostaa työllisyysaste 72 prosenttiin. Hankkeen avulla pyritään paitsi työllisten määrän kasvuun myös työkyvyttömyysmenojen vähentämiseen sekä työttömyydestä ja työstä poissaoloista aiheutuvien kustannusten laskemiseen. Hankkeeseen osoitetaan suunnitelmakaudella yhteensä 15 milj. euroa.

Valiokunta pitää terveyden ja hyvinvoinnin painopistealuetta erittäin tarpeellisena. Valiokunta korostaa, että tavoitteiden saavuttamiseksi hallinnon sektorirajat ylittävien toimintatapojen juurruttaminen on välttämätöntä. Samoin on tärkeää varmistaa, että eri politiikkalohkojen päätöksenteko toimii kansanterveyttä parantavaan ja terveyseroja kaventavaan suuntaan. Valiokunta pitää oikeaan osuvana myös hallituksen tavoitetta tukea sellaisia toimintakäytäntöjä, joilla eri-ikäisiä ihmisiä kannustetaan ottamaan vastuuta omasta terveydestään ja elämäntavoistaan sekä toteuttamaan ammattihenkilöiden kanssa sovittua hoitoa tehokkaasti. Väestön ikääntyessä ja siten palvelutarpeen kasvaessa on välttämätöntä panostaa sairauksien ehkäisyyn ja toimintakyvyn säilymiseen sosiaali- ja terveydenhuollon kulujen hillitsemiseksi.

Hyvinvoinnin ja terveyden yhtenä kärkihankkeena toteutetaan lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Tavoitteena on luoda nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmät ennaltaehkäisevät ja vaikuttavat palvelut. Tavoitetta edistetään uudistamalla koko lapsi- ja perhepalveluiden palvelujärjestelmä. Valiokunta pitää tärkeänä hallituksen tavoitetta vahvistaa kaikille tarjottavia peruspalveluja ja siirtää painopistettä ehkäiseviin sekä varhaisen tuen ja hoidon palveluihin. Uudistuksella on pitkällä tähtäimellä mahdollisuus vähentää kustannuksiltaan kalliiden korjaavien palvelujen, kuten huostaanottojen ja laitoshoidon, tarvetta ja torjua nuorten syrjäytymistä.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

Lastensuojeluun ja lapsiperheiden kotiapuun kohdistetaan kuntien peruspalvelujen valtionosuuteen 10 milj. euron lisäys vuosina 2016—2018 ja 25 milj. euroa vuonna 2019. Lisäyksellä toimeenpannaan erityisesti uudistettua sosiaalihuoltolakia. Kotipalvelujen lisäämisellä on tavoitteena kohdentaa perheille varhaista tukea oikea-aikaisesti lastensuojelutarpeen vähentämiseksi. Valiokunta pitää myös perusteltuna sitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon nuorten palvelujen toimintaprosessien uudistamiseen nuorisotakuun mukaisesti osoitetaan 4 milj. euroa vuosille 2016—2018.

Valiokunta pitää hyvänä, että ikäihmisten hoidon lähtökohtana edelleen korostetaan kotona asuamista ja kotiin annettavien ja toimintakykyä ylläpitävien palvelujen ensisijaisuutta. Kotiin annettavien palvelujen avulla mahdollistetaan vanhusten asuminen omassa kodissaan mahdollisimman pitkään ja vähennetään laitoshoidon tarvetta. Yhtenä kärkihankkeena on ikäihmisten kotihoidon kehittäminen ja kaikenikäisten omais- ja perhehoidon vahvistaminen. Tavoitteena on uudistaa iäkkäiden palvelujärjestelmä ja juurruttaa omais- ja perhehoitajien hyvinvointia lisäävää toimintamallit kotona tapahtuvan hoivan laajentamiseksi. Tarkoituksena on taata omais- ja perhehoitajille nykyistä yhdenvertaisemmat, paremmin koordinoitut ja kustannuksia alentavat palvelut ja tukea heidän jaksamistaan muun muassa turvaamalla mahdollisuus vapaan pitämiseen. Hallituksen esitys omaishoidon ja perhehoidon osalta tarvittavista lainmuutoksista on valiokunnan saaman selvityksen mukaan tarkoitus antaa eduskunnalle keväätistuntokaudella 2016, ja mahdolliset vuotta 2016 koskevat määrärahatarpeet on tarkoitus käsitellä vuoden 2016 lisätalousarvioesityksen yhteydessä.

Valtionosuuden lisäys omais- ja perhehoitoon on yhteensä 90 milj. euroa v. 2017 ja 95 milj. euroa vuodesta 2018 lähtien. Vanhusten kotihoitoon kohdennetaan 4,8 milj. euroa vuosina 2017—2018 ja 5,8 milj. euroa v. 2019.

Vanhusten kotihoidon kehittämiseen ja omais- ja perhehoidon lisäämiseen osoitetulla rahoituksella pyritään hidastamaan kustannusten kasvua vanhuspalveluissa. Tavoitteena on saavuttaa vuoden 2019 tasossa 180 milj. euroon nouseva säästö kuntien menoissa. Peruspalvelujen valtionosuuteen tehdään kustannussäästöä vastaava vähennys.

Veteraanien kuntoutukseen pääsy pyritään turvaamaan nostamalla kuntoutukseen käytettäviä määrärahoja 50 eurolla veteraania kohden. Lisäksi suunnitelmakaudella on tarkoitus laajentaa lievävammaisten sotainvalidien oikeutta kotipalveluihin ja osoittaa siihen noin 5 miljoonaa euroa vuodesta 2017.

Tutkimus

Julkisen talouden suunnitelman mukaan sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle kohdennetun sektoritutkimussäästön vaikutus on vuodesta 2017 lukien 30 milj. euroa. Säästö kohdentuu tutkimus- ja kehittämislaitoksille, hankkeisiin sekä tutkimuksen ja koulutuksen erityisvaltionosuuksiin. Esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen talousarviorahoituksen suunnitellut leikkaukset merkitsevät 33 %:n vähennystä vuodesta 2013 vuoteen 2019. Vähenevien voimavarojen vuoksi yliopistojen ja sektoritutkimuslaitosten yhteistyön merkitys korostuu entisestään, jotta yhteiskunnallinen päätöksenteko voidaan perustaa asiantuntevaan ja tutkimuspohjaiseen tietoon esimerkiksi hoidon vaikuttavuudesta ja kustannustehokkuudesta.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

Valtion korvaukseen terveydenhuollon yksiköille erikoissairaanhoidon mukaiseen tutkimustointaan varataan 15 milj. euroa vuodessa (21,7 milj. euroa 2015), jossa on huomioitu hallitusohjelmassa sovittu 5 milj. euron vähennys ja kertaluonteisen lisäyksen poisto (1,7 milj. euroa). Valtion korvaukset terveydenhuollon yksiköille lääkäri- ja hammaslääkärikoulutuksesta aiheutuviin kustannuksiin ovat v. 2017 noin 100 milj. euroa ja vuodesta 2018 alkaen 101,7 milj. euroa.

Vaikutusten arviointi

Valtiovarainministeriön asettama työryhmä tarkasteli lapsiperheitä ja yksin asuvia (erityisesti vanhuksia) koskevien asioiden yhteen kokoamista valtiontalouden kehysten ja valtion talousarvioesityksen yhteydessä (Valtiovarainministeriön julkaisu 18/2015). Työryhmä esitti, että julkisen talouden suunnitelmaan vuosille 2016—2019 valmistellaan yhteenveto lapsiperheisiin ja yksinasuviin vanhuksiin merkittävästi vaikuttavista muutoksista ja arvioidaan näiden muutosten yhteisvaikutuksia kyseisten väestöryhmien toimeentuloon ja hyvinvointiin suunnitelmakauden lopussa.

Julkisen talouden suunnitelman ja talousarvion käsittelyn yhteydessä on tuotu esiin huoli eri etuuksien leikkausten ja muiden julkisen talouden sopeutustoimien yhteisvaikutusten kohdentumisesta heikoimmassa asemassa oleviin kotitalouksiin. Esimerkiksi eläkkeensaajiin kohdistuvat asumistuen, sairausvakuutuskorvausten ja asiakasmaksujen muutokset saattavat kumuloituaan vaikeuttaa heidän toimeentuloaan huomattavasti.

Valiokunta katsoo, että eduskunnan päätöksentekoa varten tarvittavan tiedon turvaamiseksi vaikutusten arviointia on syytä kehittää. Valiokunta pitää erityisesti sosiaali- ja terveystieteiden tavoitteiden kannalta tärkeänä, että talousarviossa ja julkisen talouden suunnitelmassa esitettävien toimenpiteiden vaikutukset eri väestöryhmiin, kuten eläkeläisiin, lapsiperheisiin, työttömiin ja opiskelijoihin, arvioidaan valmistelun aikana ja esitetään nykyistä paremmin hahmotettavina kokonaisuuksina. Myös vaikutusten jälkikäteistä arviointia on jatkuvasti kehitettävä esimerkiksi siten, että arviot tuotetaan vuosittain ja ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin, jos johonkin väestöryhmään kohdistuvat vaikutukset muodostuvat ennakoitua suuremmiksi.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 23.10.2015

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Hannakaisa Heikkinen kesk
jäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

jäsen Anna-Maja Henriksson r
jäsen Arja Juvonen ps
jäsen Niilo Keränen kesk
jäsen Anneli Kiljunen sd
jäsen Sanna Lauslahti kok
jäsen Anne Louhelainen ps
jäsen Aino-Kaisa Pekonen vas
jäsen Juha Pylväs kesk
jäsen Sari Raassina kok
jäsen Vesa-Matti Saarakkala ps (osittain)
jäsen Annika Saarikko kesk
jäsen Kristiina Salonen sd
jäsen Sari Sarkomaa kok
jäsen Martti Talja kesk
varajäsen Sari Tanus kd (osittain)

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää
valiokuntaneuvos Harri Sintonen

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Hallitus lisää eriarvoisuutta

Hallituksen talous- ja työllisyyspolitiikka ei toimi. Työttömyyden kasvu heijastuu julkiseen ja yksityiseen talouteen ja ihmisten hyvinvointiin. Hallitus leikkaa kaikkein haavoittuvimmassa ja heikoimmassa asemassa olevilta ihmisiltä: lapsilta, lapsiperheiltä, pienipalkkaisilta työssäkäyviltä ihmisiltä, sairailta, vammaisilta, eläkeläisiltä ja opiskelijoilta. Nämä ihmisryhmät ovat eri tavoin riippuvaisia tai heidän elämänsä on sidoksissa yhteiskunnan antamaan tukeen. Hallituksen linjat ja julkisen talouden suunnitelma vuosille 2016—2019 lisää ihmisten välistä eriarvoisuutta ja köyhyyttä.

Säästötoimien kohdentuminen on arvioitava

Hallitus säästää sosiaali- ja terveyssektorilta, työllistämistoimista ja sivistyksestä arvioimatta kokonaisvaikutuksia. Kun vaikutuksia ei arvioida ja järjestelmän keskinäisiä riippuvuuksia ei ymmärretä, tai ei huomioida, luodaan säästöillä lisäkuluja jollekin toiselle sektorille tai tulevaisuuteen. Leikkaukset kohdistuvat erityisen pahasti niihin, jotka ovat nykyisin juuri ja juuri köyhyysrajan yläpuolella ja viimesijaisen sosiaaliturvan ulkopuolella. Leikkausten myötä ihmiset ajautuvat köyhyyteen. Hallituksen arvio toimeentulotukimenojen kasvusta on alimitoitettu. Asiantuntija-arvioiden mukaan myös yksityisten talouksien ylivelkaantuminen ja asunnottomuuden lisääntyminen tulevat entisestään heikentämään etenkin työelämän ulkopuolella olevien ihmisten asemaa. Tarvitsemme kipeästi kokonaisarviointia leikkausten, kiristysten ja maksukorotusten kustannuksista yhteiskunnallemme ja vaikutuksista yksittäisten ihmisten ja ihmisryhmien asemaan.

Peruspalveluiden laatu ja saatavuus on turvattava

Kuntataloudessa kuntien rahoitusosuus laskee samalla, kun palvelutarve kasvaa mm. ikärakenteen muutoksen vuoksi. Säästöt heikentävät kuntien peruspalveluita. Tämä näkyy mm. hallituksen suunnitelmissa heikentää hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi laadittua laatusuositusta. Hallitus aikoo laskea oppisopimuskoulutettavia, sosiaali- ja terveydenhuollon opiskelijoita sekä ilman sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillista koulutusta olevia henkilöitä nykyistä väljemmin perustein hoitotyöntekijöiksi. Lisäksi palvelua heikennetään siten, että tehostetussa palveluasumisessa ja vanhainkodeissa henkilöstön ehdoton vähimmäismäärä pudotetaan laatusuosituksen 0,5:stä 0,4 hoitotyöntekijään asiakasta kohti.

Kuntapalveluihin kohdistuvat leikkaukset yhdessä etuuksiin kohdistuvien leikkausten kanssa heikentävät merkittävästi pienituloisten ja paljon palveluita tarvitsevien ihmisten asemaa. Tämä näkyy myöhemmin heikentyvänä terveytenä ja hyvinvointina sekä raskaamman ja kalliimman hoidon ja muun palvelun tarpeena.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

Sote-uudistus on toteutettava

Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksella tavoitellaan 3 miljardin euron säästövaikutusta kestävyysvajeeseen. Yhdymme uudistuksen tavoitteisiin kustannusten hallinnan, terveys- ja hyvinvointierojen kaventamisen ja ihmisen näkökulmasta saumattomien palveluketjujen osalta. Uudistus on välttämätön, ja se on toteutettava rivakalla aikataululla. Tiukka aikataulu ei saa johtaa kuitenkaan hätäisiin ratkaisuihin. Kestävän sote-mallin onnistumisen kannalta parasta olisi ollut valmistella uudistus parlamentaarisesti. Pidämme ehdottomana, että uudet sote-alueet toimivat myös julkisina palvelutuottajina. Lisäksi voidaan hankkia palveluita kuten nykyisin. Yhdessä rakennettua ja rahoitettua julkista hyvinvointi- ja terveyspalvelujärjestelmää ei saa uhrata kilpailulle niin, että sote-alueiden rooliksi jää pelkkä hankintojen kilpailuttaminen. Tällainen sote-malli ei lisää terveyden ja hyvinvoinnin tasa-arvoa eikä tuo kustannussäästöä pidemmällä aikavälillä.

Asiakasmaksujen korotuksia ei pidä tehdä

Hallitus aikoo korottaa sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksuja v. 2016 siten, että kuntien maksutulot voivat kasvaa 150 miljoonaa euroa. Uudistus on tulossa voimaan jo ensi vuonna, mutta vieläkään ei ole tiedossa, mihin palveluihin ja miten suurena leikkaukset kohdistuvat. Yhteisiä peruspalveluita käyttävien ihmisten elämään tämä tuo vielä lisää epävarmuutta. Suomessa maksetaan pohjoismaisittain erittäin korkeita asiakasmaksuja, ja OECD:n arvioiden mukaan juuri asiakasmaksut ja palveluiden saatavuuden epätasa-arvo aiheuttavat ja ylläpitävät eri väestöryhmien suuria hyvinvointi- ja terveyseroja. Hallitus heikentää tietoisilla valinnoillaan tilannetta entisestään. On väärin kerätä entistä suurempia maksuja pienituloisilta ihmisiltä terveyden ja hyvinvoinnin kannalta olennaisissa peruspalveluissa.

Etuuksien indeksiheikennykset on peruttava

Hallitus aikoo tarkistaa vuonna 2016 kansaneläke- ja kuluttajahintaindeksiin sidottuja etuuksia negatiiviseksi jäävän indeksin mukaisesti. Tämä tarkoittaa leikkausta etuuksien tasoon. Menettely on ennen kuulumaton. Lisäksi hallitus aikoo jäädyttää indeksit tälle leikatulle tasolle vuosiksi 2017—2019. Näin esimerkiksi hallituksen mainostama takuueläkkeen korotus, 23 euroa kuukaudessa, jää indeksileikkauksen myötä ensi vuonna 20 euroksi ja vuoteen 2019 mennessä indeksijäädytykset ovat syöneet koko korotuksen. Hallitus leikkaa ensisijaisia etuuksia, joilla on tarkoitus turvata ihmisen arkinen toimeentulo, erittäin kohtuuttomalla ja epäoikeudenmukaisella tavalla. Menettelyllään hallitus ajaa ihmisiä ahdinkoon ja toimeentulotuen pitkäaikaisiksi asiakkaiksi.

Työn ja perheen yhteensovittamista on edistettävä

Hallitus kohdentaa lapsiperheiden kotiapuun ja lastensuojeluun 10 miljoonan euron lisäyksen vuosina 2016—2018 ja 25 miljoonaa euroa vuonna 2019. Lisäyksellä toimeenpannaan viime hallituksen tekemää sosiaalihuoltolakia. Pidämme näitä lisäyksiä tärkeinä. Kuitenkin hallituksen muut satsaukset lapsiperheiden tilanteeseen jäävät huolestuttavan vähäisiksi ja näköalattomiksi. Työn ja perheen yhteensovittamista heikennetään alentamalla vanhempainpäivärahan 30 päivän ajalta maksettavaa korotettua päivärahaa ja rajaamalla vanhempainlomakausilta karttuvaa lomaoikeutta. Hallitus on esittänyt tasa-arvovaikutuksiltaan hyvin kyseenalaista 2 500 euron äitiyspakettia, jonka kustannukset voivat nousta kymmeneen miljooniin euroihin vuosittain. Esitys koh-

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

teele pitkiä isyysvapaita pitävien miesten työnantajia epätasa-arvoisesti eikä kannusta lainkaan hoitovastuun tasaamiseen perheissä. Parempi vaihtoehto olisi esim. isyysvapaan pidentäminen tai äitiyspäivärahan 90 % korvausasteen jatkaminen 56 päivästä n. 2 viikolla kattamaan TES:ssa yleisesti sovittu palkallinen vapaa 3 kk. Kustannusarvio on tuolloin 13 milj. euroa. Myös viime hallituskaudella kehitetyn joustavan hoitorahan kehittäminen edelleen tukisi etenkin äitien työllisyyttä. Nyt päivähoidon laatuun kohdistuvat leikkaukset ja päivähoitomaksuihin suunnitellut korotukset heikentävät lapsiperheiden tilannetta monella eri tavalla. Hallituksen suunnittelemat erilaiset työelämän heikennykset, kuten ensimmäisen sairauspäivän sairaussakko, kohdistuvat etenkin naisvaltaisille aloille. Pahimmillaan leikkaukset ajavat äitejä pois työelämästä ja säästöt muuttuvat lopulta kustannuksiksi.

Lapsiköyhyys on nujerrettava

Hallitus ei myöskään piittaa lapsiköyhyydestä, vaan monet etuusleikkaukset ja maksukorotukset kohdistuvat suoraan pienituloisten perheiden arkeen. Pienituloisille perheille jokainen lapsilisäeuro on tärkeä. Viime hallituskaudella lapsilisäleikkaukset kompensoitiin pienituloisille verotuksen lapsivähennyksellä. Nyt hallitus aikoo lakkauttaa lapsilisän indeksisidonnaisuuden eikä esitä mitään korvaavaa järjestelmää vuonna 2018 poistuvalla lapsivähennykselle.

Myös lapsen päivähoito-oikeuden täysin tuomittava rajaaminen vanhempien työttömyyden tai vanhempainvapaan vuoksi ajaa monet perheet hyvin ahtaalle. Hallitus ei osoita kiinnostusta äitien työllisyyteen tai lapsiköyhyyden poistamiseen. Päinvastoin, yhä uusia perheitä aiotaan ajaa toimeentulotuen asiakkaaksi. Esimerkiksi vähimmäismääräisten äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahojen nostaminen työmarkkinatuen tasolle helpottaisi perheitä pois köyhyydestä. Julkisen talouden suunnitelma lisää lasten välistä eriarvoisuutta ja heikentää näin jokaisen lapsen mahdollisuutta kasvaa sosiaalisen yhteenkuuluvuuden ilmapiirissä.

Työttömyysturvan ym. säästöt tarvitsevat vastapainoksi hyvää työllisyyspolitiikkaa

Hallituksen suunnitelmia ansiosidonnaisen työttömyysturvan leikkaamiseksi 200 miljoonalla eurolla ei voi myöskään hyväksyä, kun hallitus samalla aliresursoi työllisyysmäärärahoja ja leikkaa nuorisotakuun rahoista 95 %. Myöskään hallituksen talouspolitiikka ja panostukset uuden työn syntymiseen eivät vakuuta. Ensisijaisten etuuksien leikkaaminen on lyhytnäköistä: se heikentää kotimaista ostovoimaa ja lisää kustannuksia yleisen asumistuen ja toimeentulotuen puolella. Ihmisten ajaminen köyhyyteen ei edistä työllisyyttä, vaan pikemminkin ahdistaa ihmisen toimeentuloon ja näköalattomuuteen. Myös vuorotteluvapaajärjestelmän ehtojen kiristäminen heikentää tuhansien ihmisten mahdollisuuksia päästä kiinni työelämään vuorotteluvapaasijaisuuden kautta.

Hallituksella ei ole selkeää ymmärrystä sosiaaliturvariippuvuutta aiheuttavista tekijöistä, jos niihin yritetään vaikuttaa osallistavalla sosiaaliturvalla ja työttömyysturvan leikkauksilla. Hallituksen työttömiin kohdistama kiristyspolitiikka ei synnytä yhtään uutta työpaikkaa vaan vaikeuttaa jo entisestään vaikeassa tilanteessa olevien ihmisten arkea. Tarvitsemme kunnollisia satsauksia työllisyyteen, pitkäaikaistyöttömyyden nujertamiseen ja nuorisotakuun vahvistamiseen.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

Lopuksi

Kuten hallitus, mekin pidämme hyvinvointivaltion kehittämistä välttämättömänä. Se edellyttää kykyä purkaa vanhentuneita malleja ja järjestelmän jatkuvaa arviointia. Se tarkoittaa sosiaaliturvajärjestelmän sujuvoittamista asiakkaan näkökulmasta ja sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän uudistamista niin, että palvelu on oikea-aikaista ja vaikuttavaa ja että sosiaali- ja terveydenhuoltoon satsattavilla yhteisillä varoilla ei tehdä bisnestä.

Hallituksen ennakkoluuloton uusien ratkaisujen etsiminen kokeilujen ja säännösten purkamisen kautta on kuitenkin alkanut näyttää yhä enemmän hyvin ideologiselta pohjoismaisen hyvinvointivaltion purkamiselta. Pohjoismaisen mallin ydintä on yhteisvastuu ja tasa-arvo. Nyt hallituksen julkisen talouden suunnitelma tuleville vuosille lisää ihmisten omavastuuta ja siirtää monin eri tavoin hoito- ja hoivavastuuta perheille ja omaisille ilman, että on huomioitu vaikutuksia esim. työelämäosallisuuteen ja verotuottoon tai ihmisten väliseen tasa-arvoon ja tosiasialliseen mahdollisuuteen saada tarvitsemansa palvelu. Hallitus heikentää palkansaajien ja perheiden tilannetta. Hallitus leikkaa ensisijaisia etuuksia ja ajaa yhä suuremman joukon ihmisiä köyhyyteen ja toimeentulotuen asiakkaaksi. Hallitus ei tunnu olevan kiinnostunut eriarvoistumiskehityksestä vaan on päinvastoin sivuuttanut asiasta varoittavat asiantuntijat ja jättänyt kokonaisvaikutusarviot tekemättä. Olennainen kysymys on, tuottaako mikään hallituksen etuusleikkauksista, maksukorotuksista tai palveluheikennyksistä todellista säästöä vähääkään pidemmällä aikaperspektiivillä. Sosiaali- ja terveyspolitiikan keskeinen tavoite on yhteisvastuussa turvata jokaiselle ihmiselle edellytykset hyvään elämään ja yhtäläisen ihmisarvon toteutumiseen.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 23.10.2015

Tuula Haatainen sd
Anneli Kiljunen sd
Kristiina Salonen sd
Outi Alanko-Kahiluoto vihr
Aino-Kaisa Pekonen vas

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Yleistä

Suomen taloudellinen tilanne on tällä hetkellä vaikea. Valtionvelka kasvaa, ja meidän pitää lisätä työllisyyttä velkaantumistrendin kääntämiseksi. Meidän on panostettava kasvua edistäviin toimenpiteisiin, jotka luovat edellytyksiä uusien työpaikkojen syntymiselle. Sen lisäksi meidän on tarkasteltava menoja ja nykyisiä rakenteita.

Allekirjoittanut on tietoinen suurista haasteista, joita meillä on edessämme, jotta talous saadaan kääntymään, ja on valmis tekemään rakenteellisia uudistuksia ja tarkastelemaan niitä prosesseja, joita meillä nykytilanteessa on. Hallitus suuntaa tosin säästötoimenpiteensä väriin kohderyhmiin erityisesti, kun kyse on sosiaali- ja terveydenhuollosta. Hallituksen suunnittelemat säästötoimenpiteet iskevät kovaa niihin, joilla on jo vaikeaa yhteiskunnassamme, mm. eläkeläisiin, yksinhuoltajiin ja nuoriin. Niiden välttämättömien toimenpiteiden, jotka meidän nyt tulee toteuttaa, tulee olla oikeudenmukaisia ja tasa-arvoisia. Hallitus ei ole esitellyt riittäviä vaikutusarvioita suunnitelluista säästöistä: kuinka säästötoimenpiteet vaikuttavat kohderyhmiin, aiheuttavatko säästöt jollain alueella lisääntyneitä kustannuksia jollain toisella? Ikävä kyllä juuri nämä vaikutusarviot ja näkökannat puuttuvat hallituksen esittelemistä talousarviokehyksistä. Tärkeä lähtökohta talousarviokäsittelyyn tulee olla kaikkien oikeus tasa-arvoiseen hoitoon ja turvaan.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus

Hallitus on hallitusohjelmassaan ilmoittanut, että sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus tullaan toteuttamaan. Tässä vaiheessa tiedämme edelleen liian vähän, mitä uudistus tulee sisältämään ja kuinka se toteutetaan. On epäselvää, mitä muita mahdollisia tehtäviä itsehallinnollisille alueille on ajateltu, kuinka demokraattinen vaikuttaminen tullaan turvaamaan hoitopolitiikassa, ja kuinka ennen kaikkea ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä, jotka koskevat terveyttä ja hyvinvointia, voidaan vahvistaa pitkällä tähtäimellä. Keskustelu on tähän asti keskittynyt hoitoalueiden määrään ja muihin hallinnollisiin kysymyksiin, vaikka sen pitäisi sen sijaan olla asiakas- ja potilaslähtöistä. Olisi tärkeää, että sosiaali- ja terveydenhuoltouudistusta ei toteutettaisi erikoissairaanhoidon ehdoilla niin, että sosiaalihuolto, vanhustenhoito ja perusterveydenhuolto jäävät toiselle sijalle. Tarvitsemme myös vastedes riittävästi sairaaloita, joissa on ympärivuorokautinen päivystys niin, että väestön tarpeet voidaan taata samanlaisin ehdoin ympäri maata. Uudistuksen tavoitteena pitää olla mahdollisimman tasa-arvoinen ja laadullinen hoito toimivin hoitoketjuin. Läheisyysnäkökulmaa ja lähipalveluiden saatavuutta ei saa unohtaa.

Hallituksen tulee panostaa myös kunnollisen vaikutusarvion tekoon siitä, miten kielelliset oikeudet taataan, ennen kuin uudistus toteutetaan. Kansalaisten tulee myös uudistuksen jälkeen voida luottaa siihen, että he saavat hoitonsa ja huolenpitonsa maan kansalliskielillä, suomella tai ruotsilla, ja että palvelu toimii myös käytännössä.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

Turvallinen vanhuus

Turvallisuus on äärimmäisen tärkeää ihmisen elämässä. Niin ikään on tärkeää, että voi luottaa siihen, että on olemassa verkosto, joka auttaa, kun ei enää itse pysty huolehtimaan itsestään. Hallituksen politiikka ei edistä turvallisuuden tunnetta, päinvastoin. Hallitus suunnittelee eläkeläisten asumistuen leikkaamista, lääkkeiden ja matkakorvausten omavastuun korottamista, hoitomaksujen korottamista ja eläkeindeksin jäädyttämistä. Tämä herättää suurta levottomuutta eläkeläisten keskuudessa ja kohdistuu heihin, joilla jo tänä päivänä on alhaiset eläkkeet. Ei pitäisi joutua valitsemaan ruoan tai lääkkeiden ostamisen välillä, eläkkeen tulee taata siedettävä elintaso. Kaikilla ihmisillä on oikeus tuntea perusturvallisuutta arjessa.

Suomen 1 434 500 eläkeläisestä 190 000:lla on niin alhainen eläke, että he tarvitsevat asumistukea, ja hahmoteltu 60 euron enimmäisleikkaus kuukaudessa kohdistuisi noin 90 000 suomalaiseen. Hallitus valmistelee tätä koskevaa lakiehdotusta, jossa eläkeläisten asumistuki ja yleinen asumistuki yhtenäistetään. Hallituksen lakiehdotuksessa mainitaan yksilöön kohdistuvan kuukausittaisen enimmäisleikkauksen kattona 60 euroa. Pahimmassa tapauksessa tämä saattaa merkitä jopa kymmenen prosenttia eläkeläisen kuukausitulosta.

Hallitus on jättänyt arvioimatta eläkeläisten etuja heikentävien toimenpiteiden kumulatiivisen vaikutuksen yksittäiselle eläkkeensaajalle. Hallitus on sinänsä oikealla tiellä yhtenäisen asumistukijärjestelmän luomisessa, mutta se on valinnut liian kovan menetelmän. Samalla kun siirrytään yhtenäiseen järjestelmään, hallituksen tulisi tosissaan löytää ratkaisuja lääkkeiden, hoitokustannusten ja matkakustannusten yhteisen omavastuukaton luomiseksi. Täten olisi mahdollista välttää, että eläkeläiset, joilla on alhaisimmat eläkkeet ja suuri hoidon tarve, kärsivät raskaasti. Omavastuut tulisi yhtenäistää. Ruotsissa noudatetaan järjestelmää, joka ottaa huomioon ihmisen kokonaistilanteen. Hallituksen tulisi selvittää mahdollisuudet ottaa käyttöön samankaltainen järjestelmä Suomessa.

Nyt on oikeudenmukaisemman omaishoitajajärjestelmän aika

Omaishoitajat tekevät uskomattoman tärkeän panoksen suomalaisessa yhteiskunnassa. He huolehtivat omaisistaan, jotka eivät muuten selviäsi arjesta kodissaan. Omaishoitajilla on jo tänä päivänä hyvin merkittävä rooli vanhustenhuollossa, sillä heidän tekemänsä työn ansiosta hoidon tarpeessa oleva voi asua kodissaan mahdollisimman pitkään. Järjestelmä merkitsee suuria säästöjä yhteiskunnan hoitokustannuksiin.

Kunnat maksavat omaishoitajien saamat korvaukset. Tämä on ongelmallista, koska omaishoitajien korvausten kriteerit vaihtelevat kuntien välillä, mikä asettaa omaishoitajat eriarvoiseen asemaan. Tämä ei ole oikeudenmukaista. Omaishoitajien työ on yhtä arvokasta riippumatta siitä, missä kunnassa henkilö sattuu asumaan. Järjestelmää tulisi tarkistaa. Oikeudenmukaisemman järjestelmän luomiseksi omaishoitajien korvaus tulee pitkällä tähtäimellä yhdenmukaisesti siirtää Kelalle.

Valiokunnan lausunto StVL 2/2015 vp

Yksinhuoltajat

Selvitykset osoittavat, että yksinhuoltajavanhempien taloudet ovat muita lapsiperheitä riippuvaisempia toimeentulotuesta. Tänä päivänä lapsilisän yksinhuoltajalisä vaikuttaa toimeentulotuen suuruuteen. Nykyinen toimeentulotukijärjestelmä johtaa siihen, että minkä valtio antaa yhdellä kädellä, kunta ottaa toisella. Jotta kaikkein köyhimmät yksinhuoltajataloudet hyötyvät yksinhuoltajalisästä, on luovuttava sen kytkemisestä toimeentulotukeen.

Pitempi työura

Hallitus on ilmoittanut, että se haluaa panostaa suomalaisten työurien pidentämiseen Suomen kilpailukyvyn lisäämiseksi. Samalla hallitus ehdottaa luopumista työhön liittyvästä Aura-kuntoutuksesta. Tavoite, että suomalaiset tekevät työtä pidempään, on hyvä. Siksi hallituksen valinta lakkauttaa AURA-tuki on lyhytnäköinen.

Turvapaikanhakijoiden oikeudet

Suomessa turvapaikan saaneilla äideillä on oikeus äitiyspakkaukseen, mutta ne naiset, jotka ovat tulleet Suomeen mutta vielä odottavat turvapaikkapäätöstä, eivät saa äitiyspakkausta. On itsessään selvää, että päätöstä odottavilla on vähintään yhtä suuri avun ja tuen tarve vastasyntyneelle lapselleen. Siksi allekirjoittanut katsoo, että myös tämän ryhmän tulisi saada äitiyspakkaus. Tämä tulisi toteuttaa kehyskauden aikana, mahdollisimman pian.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 23.10.2015

Anna-Maja Henriksson r